

JACINT NADAL

L'ESTAT FAUNÍSTIC A CATALUNYA

La composició de la fauna, l'hem de veure en l'estat a què arriba després d'un llarg procés en què intervenen un munt de causes naturals i, evidentment, en els últims anys, l'home mateix.

També ell forma part de la natura, no és una causa estranya. Així, àdhuc un dels programes de la UNESCO, MAB (Man and Biosphere), Home i Biosfera, seria una resposta més ajustada a la realitat si adoptava el nom de MOB (Man on Biosphere), Home a la Biosfera.

Per altra banda, quan es parla de la fauna, i sobretot del seu estat, la gent acostuma a pensar exclusivament en la fauna vertebrada i això ja introdueix una dificultat per comprendre què passa o què ha passat fins a arribar a la situació actual. La fauna invertebrada i la seva conservació és un factor importantíssim, fins i tot imprescindible, per al manteniment de la fauna vertebrada, ja que forma part de la xarxa tròfica que posa a disposició de molts vertebrats l'aliment o la matèria orgànica fabricada pels productors primaris, els vegetals.

L'home hi intervé, doncs, de moltes maneres, indirectament alterant el paisatge, actuant sobre els invertebrats i certes espècies de vertebrats, i directament sobre determinades espècies.

Un exemple clar, el tenim en les deixalles dels grans abocadors i cremadors públics d'escombraries que subministren prou aliment a certes espècies, com rosegadors, guineus i gavines. Com veurem, un fet com aquest afecta profundament el medi.

Les guineus, com qualsevol depredador, són atretes per l'animal viu, pel moviment de la presa i, evidentment, s'hi llança per saciar el seu esperit de depredador. Si això fos exactament així, hi hauria una relació força constant entre la població depredadora i la població presa, però, com que les poblacions de

guineus troben aliment en abundància als cremadors d'escombraries, les poblacions d'aquesta espècie són més nombroses del normal, i no estan determinades per l'abundor de les preses sinó per la disponibilitat d'aliment als abocadors. El resultat final és que la població de guineus és molt més alta del que hauria de ser i malbarata així les espècies de presa, entre altres les espècies de caça. Això és el que succeeix d'uns anys ençà. Sembla, doncs, que a la natura hi ha un desequilibri a favor del nombre de depredadors, i que la importància de les seves poblacions fa que no augmenti el nombre de les preses, ja que per cada individu de presa hi ha una proporció de depredadors superior a la d'abans. La probabilitat que la presa arribi a l'edat de reproducció és menor; per tant, les poblacions han de tendir a reduir-se.

Això que hem dit de la guineu serveix per a la gavina, que pressiona sobre altres espècies; i si no, que ho preguntin als pescadors de riu, que es queixen de les seves malifetes als torrents d'aigua dolça. Aquí es dona, a més, un factor històric interessant, perquè això ens fa veure la importància del factor humà. Antigament, a l'època de la reproducció de les gavines argentades, la gent anava a les illes Medes i prenia els ous de les gavines. Al cap de pocs dies hi tornava i aleshores recollia els ous que trobava, que havien de ser frescos. N'arreplegaven prou quantitat per alimentar-se'n una bona temporada. Aquest costum s'ha perdut, i això, juntament amb l'augment d'abocadors d'escombraries, fa que les gavines hagin augmentat molt en nombre i que pressionin de manera exagerada sobre altres espècies. Com en el cas de les guineus, el fet d'alimentar-se de deixalles significa un augment de la població i té un efecte negatiu sobre les seves preses habituals.

Com a solució mínima, s'ha de pensar d'aïllar degudament els abocadors d'escombraries.

És fàcil de veure que limitant el creixement d'aquestes dues espècies aconseguiríem augmentar les poblacions de presa.

Es poden analitzar molts casos semblants motivats per canvis en els costums de l'home. Per exemple, la ramaderia ha baixat enormement, ja no es troben grans ramats pasturant pels camps. El pasturatge de les ovelles, que sovint es feia a camp obert, ara es fa als corrals. Això no sols ens ha fet oblidar la bucòlica figura del pastor amb el xai a les espatlles, sinó que les placentes ja no es troben pel camp i tota la fauna que en depenia ha disminuït espectacularment.

Tota modificació provoca alteracions en la fauna, però una de les més greus és la modificació del paisatge, l'alteració qualitativa i quantitativa de l'aliment, la disponibilitat d'aigua, d'amagatalls i de llocs de nidificació. Ens podem sorprendre que la fauna s'alteri? Unes espècies disminueixen enormement, d'altres augmenten, cosa que fa que es puguin considerar mal-factors. Els pardals, a causa d'aquest fenomen d'humanització del medi, han augmentat molt. L'home deixa forats als murs de contenció, i els pardals hi fan niu, així com també en desguassos, respiralls, etc. És cert que fan mal als conreus, però aquest fet pot ser compensat pel nombre d'insectes dels quals s'alimenten, tot i que és indubtable que desplacen les mallerengues. Utilitzen, fins i tot, les caixes niu col·locades al voltant de poblacions i masies perquè els ocells insectívors puguin trobar llocs idonis per reproduir-se. Tant és així que a gran Bretanya s'han posat uns nous tipus de nius que només poden ser utilitzats per les mallerengues, i no pels pardals, perquè tenen forma tubular i l'entrada a la part inferior.

Alguns ambients humans s'han fet tan inhòspits que ni aquests mateixos pardals volen estar-s'hi, i encara menys reproduir-s'hi. A Barcelona mateix, al centre, no hi crien ni hi dormen. Abans, els pardals que venien del Prat, a l'època en què no hi havia estornells, dormien a la Gran Via; ara resulta difícil de veure'n algun al bell mig de Barcelona. Les gavines i les gralles s'introdueixen a la ciutat, i les cotorres, als jardins. Són cotorres d'origen americà, i cada vegada n'hi ha més. A l'Amèrica meridional són una veritable plaga. Arribarà aquí el dia que ens esverarem en veure aquesta exòtica introducció? El fenomen invers ja s'ha donat; el nostre pardal introduït a Amèrica ha desplaçat de totes les ciutats el forner, que fa uns nius espectaculars. L'alteració del medi urbà fa que les orenetes ja no es vegin pel centre urbà i que les falcies hagin d'anar diàriament a cercar l'aliment fora de Barcelona i només hi vinguin a dormir.

Altres alteracions: possiblement no tenir cura dels boscos ha fet créixer la brossa i el nombre de senglars.

La introducció de la mixomatosi va fer que el

nombre de conills baixés enormement. Les seves poblacions són minses, però els seus depredadors tradicionals intenten mantenir el volum de població. Alguns, com la guineu, gràcies a d'altres recursos, tenen poblacions molt elevades.

Els conills malalts, dels quals surten, per selecció, els resistents a la malaltia, són depredats per una població de predadors exagerada.

L'antiga i gran població de conills, que sostenia una fauna depredadora tan diversa, ha baixat espectacularment. ¿És estrany, doncs, que aquesta fauna depredadora es dediqui amb més delit que mai a perseguir les perdius? ¿Ens hem d'estranyar que les poblacions d'aquests darrers anys estiguin tan malmeses si augmenten les poblacions dels seus depredadors principals, la guineu i l'home caçador? Tanmateix hem de reconèixer que aquest últim també és responsable del manteniment de les perdius, ja que n'augmenta artificialment el nombre. Probablement, la política d'augmentar les poblacions de perdius seria més eficaç si, en comptes d'engrandir-ne artificialment les poblacions, procurés que tinguessin un entorn més adequat. Menys cremadors d'escombraries, menys guineus, doncs. Més fonts d'aigua, ja que la política d'embassaments ha assecat alguns estrats que recollen aigua i ha estroncat moltes deus. Més vegetació que les protegeixi de les aus de presa. Per tant, retorn a les condicions naturals.

L'home ha d'intentar mantenir al màxim possible les condicions naturals. La introducció d'espècies vegetals forànies —les autòctones haurien resistit d'una altra manera en molts llocs— va fer que l'hivern de 1975-76 els boscos patissin molt per les nevades. Branques i arbres s'esqueixaren amb el pes de la neu i la força del vent. La fusta que era enmig del bosc va ser la causa de l'augment de la ignicitat dels boscos, i quan el foc es produí —no en comento les causes immediates—, s'estengué amb molta facilitat. Però, i amb això vull donar l'alerta, també han degut créixer els escolítids i d'altres paràsits i consumidors de fusta. Què passarà quan els escolítids, ara molt nombrosos, acabin amb la resta de fusta? Doncs que atacaran els arbres més vells, aquells en què la pressió de la saba ja serà baixa. Davant d'aquesta situació que probablement es donarà, si us plau, cal evitar un tractament amb insecticides, que convertiria el bosc en un lloc de silenci i repòs. Hem de ser capaços de saber esperar la solució que té la natura. Deixem créixer els limitants naturals de les plagues, que ens resoldran el problema més lentament, però també més definitivament.

Un altre factor que afecta l'estat de la fauna és la utilització de plaguicides —herbicides, germicides, insecticides— i bifenils policlorats (PCB). La presència de productes tòxics en el medi és, a més, un problema social especialment preocupant. Els PCB són un bon exemple de productes químics que s'han estès pel

REFUGI DE MUNTANYA ALS RASOS DE PEGUERA, BERGUEDÀ

món i que en certs nivells de concentració poden ser un perill tant per al medi com per a l'home. La resistència dels PCB a ser alterats i les seves propietats d'ignífugs i aïllants fan que siguin àmpliament utilitzats en equipaments elèctrics i en les composicions de pintures, ceres, tintes, lubricants, etc. Aquesta resistència a l'alteració és la causa que es trobin en les cadenes alimentàries seguint un cicle de pol·lució que comença al nivell de les plantes aquàtiques i que, a través dels peixos i les aus, juntament amb d'altres animals, afecta tota la fauna, fins i tot, l'home. Es pot pensar que més aviat deuen estar-hi involucrades formes relacionades amb la vida aquàtica. És cert, però hem de tornar a pensar en els cremadors d'escombraries i en el perill que representa la inhalació dels fums i la ingestió de productes contaminants amb PCB.

Fixem-nos, però, que és en el medi aquàtic on aquests productes incideixen més. D'aquest medi, se'n parla com si es tractés d'una claveguera. Els peixos han de suportar aquest comportament foll: residus de tot tipus de productes, assecament dels cabals pel regadiu, explotacions industrials i hidroelèctriques, etc. Davant d'això, es pot pensar que les espècies sedentàries sempre tenen un racó amb prou aigua per viure. Però, què passa amb les espècies migratòries? A més, la nostra fauna ha de lluitar pel seu manteniment amb altres competidors. Ens hem de preguntar: és lògica la introducció d'altres espècies als nostres rius?

A terra ferma també fem disbarats. La utilització de productes contra els cargols fa que mori un bon nombre d'ocells que se n'alimenten. Els gossos, que s'han tractat com joguines durant l'època d'esplai, s'abandonen en arribar el moment de tornar a la vida de ciutat; aquests gossos, quan es reproduïxen, tenen cadells completament salvatges que fan grans destros-

ses a la fauna i no tenen por de l'home, que a vegades es troba en perill davant seu.

El quadre resulta una mica trist, però les coses són així, i si la situació no és pitjor és perquè s'intenten conservar les masses forestals i perquè molts dels infamats caçadors són els que moltes vegades s'adonen primer de com estan les coses i també són els primers a respectar les vedes i a aixecar la seva veu contra l'ús indiscriminat de plaguicides, etc. Amb això vull dir que la culpa és de tota la societat, que amb el seu afany de viure bé ho arrasa tot sense respectar res.

Volem trobar tota la fauna en el nostre medi. Volem tenir la consciència tranquil·la de no haver-la malmès nosaltres. En definitiva volem respectar la vida. La solució, la tenim a l'abast: deixem actuar la naturalesa, procurem que la nostra petjada sigui lleugera. És possible que no puguem aturar, ni ho hem de fer, l'avenç tecnològic, però sí que l'hem de fer compatible, fins i tot favorable, amb un major respecte pel món viu.

Per aconseguir-ho, hem d'ensenyar els infants a l'escola mateixa i en família a saber comportar-s'hi, a no deixar tantes escombraries al camp i als boscos i a respectar sempre la natura com a bé que és. I això només s'aconseguirà desvetllant el seu esperit. Perquè no es considera una agressió el so del transistor enmig del camp? Per mi, l'estat de la natura i el seu respecte demostra el nivell cultural d'un país. I ens preguntem com està la fauna del nostre país? Espero un gran futur i estic segur que ho serà. Estem en una època en què els sentits es desperten, en què hi ha un esforç cultural important. Hem de saber-ho aprofitar.

JACINT NADAL
catedràtic de Zoologia Ambiental a
la Facultat de Biologia